

Pap István: Camillo Castiglioni és a Magyar-Olasz Bank első három üzletéve

A bankalapító: Camillo Castiglioni (1879-1957) élete

Camillo Castiglioni életéről magyar nyelvű szakirodalom nem található, életének főbb mozzanatait két német és egy olasz nyelven megjelent kötet alapján mutatom be a tanulmányban.^[1] A levéltári források sajnos nem engednek bepillantást a napi döntéshozatali mechanizmusba, abba, hogy személyesen Castiglioninak mennyiben köszönhetőek a Magyar-Olasz Bank első három üzleti éveinek folyamatai.

A kezdetek

Camillo Castiglioni 1879. október 22-én született Triesztben, zsidó családban, később felnőttként áttért az evangélikus hitre. Édesapja, Vittorio Castiglioni^[2] a trieszti zsidó közösség rabbija volt. A fiatal Castiglioni tizenkét évesen nemcsak olaszul és németül, hanem szlovénül és franciául is folyékonyan beszélt, aminek minden előnyét élvezte a későbbiekben. Már fiatalon lehetőséget kapott arra, hogy a bécsi székhelyű Osztrák-Amerikai Gumiművek Részvénytársaságot^[3] (továbbiakban: OAG) Konstantinápolyban képviselje. A cég különféle gumiáruk gyártásával foglalkozott. Irányítása alatt felvirágzott az OAG. 1905-ben Bécsben átvette a cég export részlegének irányítását. 1907 kora nyarán a vállalat igazgatója lett.

A felívelő pályán

1901-ben a Viktor Silberer^[4] és Franz Hinterstoisser^[5] által alapított Osztrák Repülőklubhoz^[6] csatlakozott. Itt találkozott először a császári család tagjaival és a katonaság vezetőinek képviselőivel, mindenekelőtt Salvator Leopold főherceggel,^[7] aki a repülés szerelmese volt.

1909. április 23-án alapították meg a Wiener Bankverein^[8] tevékeny részvételével a Motor-Luftfahrzeug Gesellschaft m.b.H-t^[9] (továbbiakban: MLG) repülőgépek gyártására^[10] és ennek vezetését Castiglioni bízta. A vállalat megszerezte az eddigi legfejlettebb hőlégballon-technológiát (Julliot-Lebaudy System)^[11]. A ballonok tartószerkezetének gumiborítását az OAG építette, a motort a bécsi helyi székhelyű Austro-Daimler^[12] cég biztosította. Castiglioni munkájában nagy segítőtje volt Ignaz Etrich,^[13] aki itt fejlesztette ki a híres Taube^[14] (azaz galamb) nevű repülőgépet, amely a maga korában világelsőnek számított.

Castiglioni 1912. szeptember 6-án kizárólagos szerződést kötött Ludwig Lohnerrel,^[15] amely

szerint a Lohner-művek felépítik az MLG-től megrendelt összes repülőgép-sorozatot.

A háború nyertese

Castiglioni 1912. november 6-án, Budapesten alapított egy másik légitársasági vállalatot Magyar Repülőgyár Részvénytársaság^[16] (Ungarische Flugzeugwerke AG.) néven, röviden: az UFAG-ot, amiben Weiss Manfréd és a Ganz Művek is részt vettek. Camillo Castiglioni az osztrák Daimlerrel, az MLG-vel, Lohnerrel, valamint az Igo Etrich-hel és az acélgyártóval, Karl von Skodával^[17] folytatott együttműködésének köszönhetően, szinte az összes háborús szempontból fontos termelési szektorban volt érdekeltsége, befolyása. Castiglioni élvezte a császár, Ferenc József megbecsülését is.

1914 júniusának eseményét Ernst Heinkel^[18] saját maga így meséli el arról a napról, amit a Hotel Adlon Hotelben élt át:

A 401. lakásban egy fekete, fehér kesztyűs szolga várt rám. Megkért, hogy foglaljak helyet egy szalonban később ajtót nyitott egy szobába, amelyben többek között egy nagy íróasztal is állt. Mögötte egy meglehetősen alacsony férfi, széles vállal, ápolt eleganciával, nyakkendőjén fekete gyönggyel. A szokatlan dolog a feje és az arca volt.... A szemek élesen és áthatóan néztek rám. Camillo Castiglioni állt velem szemben, és ezt mondta: örülök, hogy eljött. Folyékonyan beszélt németül, enyhe déli akcentussal. De határozott varázsa volt a hangjának.”... Mr. Heinkel, szeretném felvenni. Milyen feltételeket szab meg? Amikor a megszólított személy nem válaszolt, Castiglioni folytatta: Mr. Heinkel. Nem akarok hosszú monológot tartani. Két repülőgépgyárat alapítottam Ausztriában és Magyarországon. De hiányzik a konstruktőr-igazgató. Pontosan tájékoztam Önről. Ön az az ember, akire szükségem van. Évi 100 000 koronával felveszem....”, Castiglioni kissé meglepetten nézett rám, amikor nem hallotta meg azonnal az „igent”. A meglepetése még nagyobb volt, amikor kissé levegő után kapkodva mondtam: Nem hagyhatom el a Brandenburgi Repülőgépgyárat (Brandenburgische Flugzeugwerke) anélkül, hogy ez az üzem összeomlana. A cég esetében minden attól a repülőgéptől függ, amelyen most dolgozom. Castiglioni némán nézett rám néhány másodpercig. Aztán rágyújtott egy cigarettára, és sejtelmesen azt mondta: Mr. Heinkel, sajnálom. De nyolc napon belül ismét hall felőlem.^[19]

Egy héttel később Gottfried Krügel, a Brandenburgische Flugzeugwerke fő részvényese eladta Castiglioni-nak a paketjét. Másnap Heinkelnek a Hotel Adlonban ezt mondta Castiglioni: „Mivel magát nem tudtam felvenni, az egész gyárat meg kellett vennem. Ez sok aranymárkamba került. Remélem, hogy megérte.”^[20] Az élet igazolta, hogy Castiglioni jó

vásárt csinált. A mérnök bevált.

Castiglioni 1915. június 7-én megszerezte a hamburgi Hansa Repülőgépgyárat, annak érdekében, hogy egyesítse a Brandenburgische Flugzeugwerke-vel.

A háború végére, 1918-ban már a légierő összes repülőgépének több mint hetven százaléka és az összes osztrák haditengerészeti repülőgép kilencvenöt százaléka Heinkel tervezőirodájából származott.

A BMW

1915-ben Castiglioni érdeklődése az 1913 októberében alapított Rapp Motorenwerke GmbH^[221] felé fordult. A behozatali tilalom megelőzése érdekében Castiglioni és Max Wiedmann, a Rapp Motoren igazgatója megállapodnak abban, hogy licenz alapján építenek Münchenben Austro-Daimler motorokat.

1917 márciusában részesedést szerzett egy müncheni fegyvergyárban, a Bayerische Flugzeugwerke-ben (BFW)^[222] a Bécsi Albatros Werken^[231] keresztül. 1917 májusában az Albatros műveket átnevezték és átalakították, így Phönix Flugzeugwerke AG lett. Castiglioni mellett részvényes lett Lobkowitz August herceg ezredes^[24] és Leopold Salvator főherceg is. 1917-ben az Allgemeine Depositenbank ügyvezető igazgatójaként, Castiglioni vette át a bank irányítását, és megszerezte a részvények többségét is.

1917 őszén mindenekelőtt a polgári repülés jövőjében hitt, azonban hagyatkozva kiváló megérzéseire, elkezdett megválni légitársaságaitól és azok részvényeitől. Heinkel erről később így írt: „Mint később kiderült, ismét ragyogóan tájékozódott. Németországnak és Ausztriának megtiltják a repülőgépek gyártását.”^[25]

1918. augusztus 13-án a Bayerische-Motor Werke GmbH (Kft) neve BMW AG (Rt.) lett. Az alaptőke tizenkétfélmillió birodalmi márkára történő emelésével megpecsételődött a BMW későbbi vezérigazgatójának, Max Wiedmannak a sorsa. Az új tulajdonosok 1/3 részen Fritz Neumeyer,^[26] a Zündapp alapítója, 1/3 részen Castiglioni, a Depositenbank elnöke, a fennmaradó 1/3 részen a Nationalbank,^[27] a Bayerische Vereinsbank,^[28] a Bayerische Handelsbank^[29] és a Bayerische Hypotheken- und Wechselbank^[30] osztozott. Franz Josef Popp volt az egyetlen igazgatósági tag, aki maradhatott posztján, mert őt Castiglioni ajánlotta.

1918 végére Castiglioni lett a BMW fő részvényese. 1919. február 1-jén a BMW újból megkezdte működését mintegy háromszázötven fővel és addigi egyetlen ügyfelük, a

hadsereg nélkül. Castiglioni a polgári repülésben gondolkodott, később feladta ezt a tervet és a zsenijét mutatja az is, hogy a gyár motorkerékpárok gyártásába kezdett, ezzel indult útnak a világ meghódítására. 1922-ben Castiglioni elhagyja a céget, de az kijelenthető, hogy nélküle ez a márka ma aligha létezhetne.

Az „inflációkirály”

1919-ben olasz állampolgár lett, és amikor visszatért Bécsbe, a „győztes hatalom” polgáraként szinte korlátlan vállalkozói szabadsággal rendelkezett. Így fűződhet nevéhez a modernkori gazdaságtörténet egyik legragyogóbb karrierje, nem véletlenül kapta az „inflációkirály” jelzőt. Hitelképességét növelte – az Allgemeine Depositenbank elnöki pozíciója mellett – az 1918 óta Giuseppe Toeplitz^[32] milánói bankárral és az általa vezetett Banca Commerciale-val^[32] fenntartott jó kapcsolata is. Komoly pénzügyi okok szóltak akkoriban amellet, hogy érdekeltségeit olasz tőkében helyezze el. A háború befejezése után Olaszország valutája stabilabbnak bizonyult az osztrák koronához és a német márkához képest.

1919 végén Castiglioni „megérkezett a csúcsra”. Igazi párvenű lett, megvásárolta azt a szalonkocsit, amit korábban Ferenc József császár használt utazásai során. Castiglioni ezen túl úgy utazott, ahogy eddig csak uralkodók tették. Giuseppe Toeplitz fia, Ludovico, a Bankár című könyvében leírja:

Kicsi, jelentéktelen ember, kevésbé reprezentatív alak gömbölyded formával. Mint egy tojás.... Csak a szemeinek volt élénk ragyogása, a sápadt arcához kellett is...irónikus volt így. Castiglioni nem mutatta ki azt a hatalmas ravaszságot és akaratot, amely benne rejtőzött. Amikor megfogalmazott egy mondatot, olyan volt, mintha szó szerint németre fordítaná, tipikusan trieszti akcentussal. Ő igazi gazember volt, sőt inkább olyan volt, mint egy vérszívó, aki készen áll arra, hogy a kellő pillanatban megragadja a zsákmányt.^[33]

Toeplitz fiának sorai már Castiglioni bukása után 15 évvel íródtak, ezért a leírás magában hordozhatja a bukás ízét. 1920-tól kezdődően jelentkeztek nála vesebajának első tünetei, így nem volt ritka, hogy emiatt meg kellett szakítania egy-egy utazást vagy testületi ülést.

A romló inflációtól, a gyenge államháztartástól és az elnyomott társadalmi sérelmekről gyengélkedő Ausztria korlátlan játszótérként funkcionált az olyan pénzügyi zsonglőrök számára, amilyen Castiglioni volt. Ausztriában a bankalapításhoz csak egy egyszerű cégbejegyzésre volt szükség, a kibocsátó „szindikátusok” javát szolgáló tőkeemeléseket

egyetlen törvény sem korlátozta, nem beszélve a tényleges banki ellenőrzésről. Új iparágak jöttek létre, hogy pótolják a monarchia megbomlása által létrehozott piaci réseket.^[34]

Castiglioni befektetésre érdemesnek találta Magyarországot, hiszen korábban repülőgépgyárat (UFAG) is alapított, illetve több cégen keresztül rálátással bírt a magyar piaci helyzetre és viszonyokra. Ezen tapasztalatok alapján tette meg a következő nagy üzleti lépését, amellyel a Magyar-Olasz Bankot életbe hívta 1920. április 19-én egy szindikátussal. A bank a bécsi Allgemeine Depositenbankból,^[35] Európa egyik legnagyobb és legtekintélyesebb pénzintézetéből, a Banca Commerciale Italianából^[36] és egy hozzá közelálló pénzcsoportból állt. A bank megalakulásakor magába olvasztotta a Magyar Fakereskedők Hitelintézete Részvénytársaságot^[37] és a Magyar Országos Bank Részvénytársaságot.^[38]

1924-ben az Allgemeine Depositenbank összeomlását követően sikkasztás gyanúja miatt nyomozást indítottak Castiglioni ellen, sőt elfogatóparancsot is adtak ki ellene. Castiglioni Milánóból hazafelé néhány megállóval a végállomás előtt leszállt a vonatról és sofőrjével a bíróságra hajtatott. Lefizette az óvadékot és szabadon távozhatott. Később jogerősen felmentették a vádak alól.

1925-ben Benito Mussolini kérésének megfelelően Camillo Castiglioni részt vett az USA-val folytatott tárgyalásokon az olasz önkormányzatoknak nyújtott újabb nagy hitel kapcsán, ami azt jelentette, hogy a „Commendatore” híre hazájában még mindig sértetlen volt.

1933-tól Németországban már nem volt hely Castiglioni számára. 1935-ben árverezésre bocsátották a Grundsee-i villát, annak minden értékével együtt.

1938 szeptemberétől a hitleri Németországhoz való közeledés az olasz jogszabályokban is megmutatkozott. A „Proveddimenti nei confronti degli ebrei starnieri”^[39] szerint – amelyet a Nürnbergi faji törvény mentén fogadtak el, – minden külföldi zsidó hat hónapon belül kénytelen volt elhagyni Olaszországot. Azokat a zsidókat, akiket 1919. január 1. után honosítottak, megfosztották olasz állampolgárságuktól. Eközben Castiglioni továbbra is Milánóban élt.

1939-ben Castiglioni Attilio Tamaro^[40] segítségével igyekezett Svájcban új üzletbe, a nyersolaj feldolgozásába belefogni. 1943-ban azonban Svájcban is mennie kellett, miközben Tamaro nagykövetet is visszarendelték hazájába.

A selyemharisnyás barát

1943-ban San Marino enklávéját, amelyet Olaszország vett körül, láthatóan nem érintette a háború nehéz időszaka. Különösen a Titano hegy nyugati lejtőjén található kolostorok élete volt nyugodt. San Marinóban nem a járőröző katonaság határozza meg a városképet, hanem a lakosokkal beszélgető barátok. Egyikük, Alfio testvér szokásává vált, hogy késő délután sétákat tegyen a Convento di San Francescótól^[41] a kanyargós utcákon át a néhány kilométerre lévő Borgo Maggiore-ba. A legtöbb San Marino-i ismerte az idős szerzetest, aki egy kissé testes volt. Időnként megállt, hogy egyik-másik emberrel csevegjen a mindennapi dolgokról, majd folytatta útját. Szokatlan viselet volt a selyemharisnyája. „Alfio barát” emellett ezüstgombos sétabottal járt. „Il Frate dalle calze di seta”, azaz a selyemharisnyás barát, így nevezték egymás közt az emberek. Ő volt Camillo Castiglioni, álruhában, így élte túl a vérzivataros, zsidóüldöző esztendőket.^[42] Camillo Castiglioni 1957. december 18-án Rómában hunyt el.

A Magyar-Olasz Bank Rt. első üzleti éve (1920)

1920 márciusában a Monarchia utódállamai között utolsóként elkülönítette pénzrendszerét, amelyet felülbélyegzéssel végeztek el. A pénzkibocsátás kezdődő felgyorsulásával, a korona árfolyama 1920 végére ismét a februári jegyzés alá esett.^[43] Az infláció megfékezésének érdekében Korányi Frigyes és Hegedűs Loránt pénzügyminiszterek igyekeztek hathatós gazdasági lépéseket tenni, ami egy időre alábbhagyott, de megállítani nem tudták. A bank éves eredményeinek kimutatásakor is látni fogjuk ezt a számok nagyléptékű változásaiban.

A bank életében meghatározó az igazgatóság szerepe,^[44] amely minden évben átfogó jelentést készített. Az első ilyen jelentés 1921. május 23-án született, amelyben meglelégedéssel állapította meg a bank vezetése, hogy „a végzetes világháború szerencsétlen befejezése után a Magyar-Olasz Bank Rt. volt az első olyan hiteléleti alakulat, amelyben a külföldi tőke nagyobb arányban részt vett”.^[45] Ez azt is jelentette, hogy a külföld bizalma a sok súlyos csapást követően feléledt Magyarország iránt. Európa egyik legnagyobb és legtekintélyesebb pénzintézete, a Banca Commerciale Italiana volt az, amely a bank alapításában tetemes tőkével vett részt. „A hosszas háború szerencsétlen befejezésének és az azt követő forradalmi mozgalmaknak zavaró utóhatásai mindinkább lecsendesedtek és mindama rettenetes nélkülözések dacára, amelyeket a veszített háború a magyar társadalomra rákényszerített, a belső rend konszolidációja mindinkább erőteljes léptekkel haladt előre és ma megállapíthatjuk, hogy belső rend és nyugalom tekintetében Magyarország Európa legrendezettebb országai közé számítható.”^[46] Az igazgatósági jelentés megállapította, hogy legtöbbet a kereskedelmi ágazat szenvedett az utóbbi esztendő k válságos eseményei folytán és amelyek „a Nyugat és Kelet közötti kereskedelem súlypontját

szinte mesterségesen tolták el Budapestről”.^[47]

1920. július 19-én a bank átadta a Ferenciek tere 4. szám alatti kézizálogkölcson üzletét, ahol az állami zálogház – kereskedelmi miniszteri engedéllyel – 1921. december 5-én felvételi helyet nyitott.^[48]A Magyar-Olasz Bank Rt. a kezdés évében 5 vidéki városban is fiókot nyitott: Szegeden, Szombathelyen, Miskolcon, Sátoraljaújhelyen és Hódmezővásárhelyen. Budapesten, 7 helyen voltak fiókjai (Andrássy út, Belvárosi, József-körút, Károly-körút, Népszínház utca, Király utca, Thököly út). Új fiókok nyitása mellett több vidéki pénzügyintézet is a bank érdekeltségi körébe került. Többek között az Enyingi Takarékpénztár^[49] és a Sárospataki Takarékpénztár Részvénytársaság,^[50] amelyek estében a régi pénzügyintézetek részvényeiből vettek át tétteleket és ezáltal, ezeket az intézeteket érdekkörünkbe vonták. Több a bank jogelődjével régebb óta szövetséges viszonyban álló vidéki intézet közül az 1920-as üzletévben a Szabolcsi Agrártakarékpenztár Részvénytársaság^[51] Nyíregyháza, alaptőkéjét 1,5 millió koronáról 3 millióra, a Kisvárdai Takarékpénztár^[52] ugyancsak 1,5 millió koronáról 3 millió koronára emelte fel.

Az olasz piaccal való élénk üzleti összeköttetés végett a bank előbb Milánóban a Banca Commerciale Italiana helyiségeiben képviselőiséget létesített, amely azután Banca Ungaro-Italiana – Italia céggel önálló részvénytársasággá alakult és máris számba vehető tényezőjévé vált az olasz-magyar gazdasági összeköttetés mélyítésének.

A bank részesedést vállalt a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium által kibocsátott 420 millió korona összegű kincstári váltók leszámítolásában^[53], valamint Budapest székesfőváros által kibocsátott 200 millió korona összegű kölcsönkötvények átvételére és értékesítésére alakult szindikátusban, nemkülönben a főváros tűzifa szükségletének beszerzése céljából a fővárosi pénzügyintézetek által engedélyezett 20.000.000 korona folyószámlahitel nyújtásában.

A bank érdekkörébe továbbra is tartoztak vállalatok, mint a *Hazai Fatermelő Részvénytársaság*^[54] amely a fennállott termelési és szállítási nehézségek dacára igen jó üzleteredménnyel zárta az 1920-as üzletévet, amelyben lényegesen kiterjedt üzletmenetének szükségletéhez képest alaptőkéjét 17,5 millió koronáról 30 millió koronára emelte fel a bank. A *Neuschlosz-Lichtig Repülőgépgyár és Faipari Részvénytársaság*^[55] albertfalvai telepét nagyszabású beruházásokkal kibővítette és üzemét új iparcikkek gyártására is kiterjesztette. Alaptőkéjét 26 millió koronáról 50 millió koronára emelte fel, melyben az Allgemeine Depositenbankkal és más üzletbarátokkal együtt megfelelő mértékben vettek részt.

1920. szeptember 29-én született döntés arról, hogy a bank belép a Takarékpénztárak és

Bankok Egyesületébe (TÉBE) illetve döntöttek arról is, hogy az Agrárbanknak átengedte a volt Magyar Országos Bank tulajdonában lévő vasúti részvényeket, cserébe az Agrárbank átengedte az affiliált pénzüzeteknél lévő részvényérdekeltségeit.^[56]

A bank tiszta nyeresége 38.197.894 korona és 60 fillért tett ki, amely az alaptőke 9.16%-os kamatozásának felelt meg. A tiszta nyereség felhasználása tekintetében az igazgatóság néhány lényeges javaslatot terjesztett elő, amelyet a közgyűlés is támogatott. Többek között tartalékalapot képeztek közel 3,5 millió korona értékben, 2 millió koronát az intézetbe beolvadt Magyar Országos Bank részvénytársaság alkalmazottai nyugdíjalapjának javadalmazására. Jutott 500.000 korona a dr. Elek Sándor alap számára is.

A bank életében meghatározó szerep jutott dr. Elek Sándornak, aki mint a Magyar Agrár- és Járadékbank részvénytársaság ügyvezető igazgatója fejtett ki a bank életében rendkívüli tevékenységet. 1920. július 10-én egyesített igazgatósági ülést tartott a Magyar Agrár- és Járadékbank^[57] és a Magyar Olasz Bank Rt^[58] az eset kapcsán és itt határozták el a dr. Elek Sándor alap létrehozását is.^[59] Dr. Elek Sándor munkája fektette le első alapjait a három intézet ügymenete egységesítésének és ezzel a munkájával felejthetetlen emléket állított a bank történetében. Emlékét úgy vélték megőrizni, hogy a nevére az intézet segélyre szoruló alkalmazottai számára segélyalapot létesítettek, és amelyre vonatkozólag a fentiekben nyereség felosztási javaslatra tettek előterjesztést.

A Magyar-Olasz Bank Rt. második üzleti éve (1921)

Magyarország gazdasági helyzetében nem következett be számottevő javulás 1921-ben, bár a mezőgazdasági termelés zavartalanul folyt és az ipar, valamint a kereskedelem is teljes megfeszítéssel igyekezett megmaradni pozícióját kiépíteni. A gazdasági élet hazai képe inkább kedvezőtlen, mint kedvező jelenségeket mutatott. A kereskedelmi mérleg erősen passzív volt, az államháztartás jelentékeny deficitje és a magyar korona árfolyamának kedvezőtlen állása azt bizonyították, hogy a békeszerződés Magyarországra rótt terheit közgazdasági életünk nem bírta el.

A magyar korona árfolyamának folytonos ingadozása hovatovább kockázatos játékká tette a komoly alapokon megindított gazdasági tevékenységet is, viszont a pénzértékének csökkenése folytán előálló pénzhiány mindinkább megbénította az ipari és kereskedelmi tevékenységet. A Közgazdasági Szemle erről így írt:

... Amennyiben valutánk nem változik, 1922. évben az árszínvonal további nagyarányú

emelkedésére lehetünk felkészülve, annál is inkább, minthogy számos cikk árában más áruk emelkedésének áthárítása még nem érvényesült teljesen. Ezen kívül a felemelt forgalmi adó, a lakbér és a vasúti tarifa előrelátható emelése kétségtelenül igen nagymértékben hozzá fognak járulni a közzsükségleti cikkek árszínvonalának emelkedéséhez. Viszont, ha valutánk árfolyama javul, megsemmisítheti mindezen körülmények áremelő hatását...^[60]

Ugyanezt fogalmazta meg Alföldi Antal is: „Az 1921-es esztendő a koronának minden eddigi ingadozásánál nagyobb fel és lefelé való hullámozását hozta magával.”^[61] 1921-ben a betétkönyvre és folyószámlára a banknál elhelyezett összegek az 1920-hoz képest számottevő emelkedést mutattak, amennyiben az 1920. évi mérlegben e címen 660.540.624,89 koronát tüntettek fel, míg az aktuális üzletévi mérlegben végösszeg gyanánt ez már egy milliárd és 127.108.007,42 korona volt. A fővárosi fiókok számát a Teréz-körúton megnyitott fiókkal szaporította a bank. De a fővárosi terjeszkedésen kívül futotta a vidéki intézetek alaptőke emelésére is, sőt új fiókot is létesítettek. A vidéki affiliált intézetek közül 1921-ben alaptőkét emelt a Gyöngyösi Bank Részvénytársaságban^[62] 1.200.000 koronáról 2.400.000 koronára és a Szolnoki Mezőgazdasági Takarékpénztár Részvénytársaságban^[63] 1.200.000 koronáról 3 millió koronára. A pénzügyi Központ engedélyével Nyíregyházán fiókot állított fel a bank. A Szabolcsi Agrár Takarékpénztár Részvénytársasággal folytatott tárgyalások eredményeképpen nevezett intézet 1921 év decemberében tartott közgyűlésén elhatározta a bankba való beolvadását.

Saját fiókhálózatának bővítése mellett újabb érdekeltségeket is szerzett a portfóliójába a bank, melyek közül néhányat megemlítünk. Egy szindikátusban összeállt a Magyar Általános Hitelbank, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület és a Magyar-Olasz Bank egyenlő arányban részesedve, ezzel megszerezve az *Első Magyar Általános Biztosító Társaság*^[64] részvényeinek jelentékeny mennyiségét. Továbbá a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankkal és a Magyar Leszámítoló- és Pénzváltó Bankkal társulva, az állam magyaróvári gyártelepének hasznosítása céljából 20 millió korona alaptőkével megalapították a *Magyaróvári Ipari Részvénytársaságot*,^[65] és 10 millió korona alaptőkével a *Magyar Lőporgyárüzemi Részvénytársaságot*,^[66] amely utóbbinak az új állami lőporgyár megépítése lett a feladata. A pályaudvari vendéglátásban is meglátva a nagy üzleti lehetőséget, többekkel együtt megalapították a *Délvasúti Fürdőforgalmi és Kereskedelmi Részvénytársaságot*,^[67] 4.500.000 korona alaptőkével. Ennek a társaságnak az volt a feladata, hogy a Délvasút magyar vonalain fekvő pályaudvari vendéglőket fejlessze, azok bérbevételét növelje. Külföldre is kitekintett a bank azzal, hogy részese volt a „*Polonia*” *Naphta Részvénytársaság*^[68] megalapításának. Ezen társaság célja lett a lengyelországi

Drohobycz környékén szerzett petróleumterületek feltárása és kibányászása.

Az *Országos Szeszértékesítő Részvénytársaság*^[69] számára, amely társaság a magyarországi szesztermelés értékesítését végezte, a vezető pénzügyesek 300 millió folyóhitelt engedélyeztek, amelyben 10%-kal részesedést vállalt a Magyar-Olasz Bank Rt.

Érdekességként érdemes megemlíteni azt a 30 korona folyószámlahitelt, amelyet Dr. Germanus Gyula^[70] tanárnak (Budapest) engedélyezett a bank, és amelynek fedezetéül Germanus Ferenc bőrnagykereskedő kézfizető kezessége szolgált.^[71]

1921. május 23-i igazgatósági ülésen báró Szterényi József méltatta dr. Éber Antal munkáját, amivel hozzájárult a fúzió során előállt adminisztratív nehézségek leküzdésében és tisztázta a zavaros helyzetet, ami a Magyar Fakeskedők Hitelintézete meg nem felelő ügyvitele és hiányos könyvelése következtében előállt.^[72]

1921-ben a bank 43.620.284,94 korona tiszta nyereséget ért el, ami az előző évről előhozott 2.878.105,14 korona figyelembevétele nélkül az alaptőke évi 11,64%-os (1920-ban 9,16%) kamatoztatásának felelt meg. A tisztviselők és alkalmazottak illetményei az 1920-as 23.702.906,38 koronával szemben 38.305.756,68 koronára, a költségek és adók is a 25.548.459,03 koronával szemben pedig 47.397.687,35 koronára emelkedtek. A tiszta nyereség felhasználásánál az igazgatóság kiemelten kezelte a részvényeseknek járó osztalékot, amely 17 korona volt részvényenként, továbbá a tartalékalapra fordított összeget (1.1 millió koronát) és a maguk jutalékát (2,3 millió koronát). Minden üzleti évben, úgy ebben is, a levonások után fennmaradt összeget új számlára vezették át.

A bank igazgatósága karitatív tevékenységet is végzett azzal, hogy minden évben különféle egyesületeket, társulatokat, jogi személyeket támogatott. 1921-ben többek között a Budapesti Körletparancsnokságot 1000 koronával, a hadifoglyok hangversenyét 2000 koronával, a budapesti rendőrség hangversenyét 1000 koronával, gyermeknyaralattási hozzájárulást 1000 koronával és végül a Rózsafüzér Jótékony Egyletet 2000 koronával pártfogolta.^[73]

A Magyar-Olasz Bank Rt. harmadik üzleti éve (1922)

A bank szerint a gazdasági élet 1922-ben^[74] sem javult, a belpolitikai helyzetben viszont lényeges konszolidáció következett be. „A kormány a valutaszpekuláció megszüntetésére irányuló erélyes és hatályos intézkedései az ősz folyamán a magyar korona viszonylagos

stabilizálásához vezettek, később azonban a reparációk (jel: javítás, igazítás – PI) kérdésének újabb előtérbe állítása és a német márka zuhanása sajnálatos módon hatottak ki a magyar korona értékelésére is és ezzel újból felidéztek a valutaromlással járó összes közgazdasági és pénzügyi bajokat.”^[75]

„A koronakínálat és a féktelen valuta a devizavásárlás megakadályozására 1922. augusztus 16-án újjáalakul a Devizaközpont. Ennek működését a Hazai Bank évi jelentése következő képen jellemzi: ez a rendszabály annyiban kétségkívül meghozta a kívánt eredményt, hogy a korona további esésének átmenetileg nem csak elejét vette, hanem árfolyamának viszonylagos állandósítását is lehetővé tette.”^[76] A Hazai Bank jelentéséből az is kiolvasható volt, hogy a hazai pénzügyintézetek a normális időktől eltérően az adott körülmények között nem voltak képesek az ország hitelszükségleteit kielégíteni. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank éves jelentése sem derülátó.

A tartozások a háború folyamán a kormányok intézkedései következtében jelentékeny mértékben felügyeltek és rendezésük a korona értékcsökkenése folytán, melyet a békeszerződésnek a tartozások visszafizetésére vonatkozó szigorú intézkedései egyáltalán nem vesznek tekintetbe, ma aránytalanul megterhelik a pénzügyintézeteket és ezek között kivált azokat, amelyek a háború előtt érdemeket szereztek maguknak a hazai közgazdaság körül akkor, amikor a külföldi tőkének Magyarország iránti érdeklődését felkelteni tudták. De bármily rengeteg, alig elviselhető áldozatokkal jár is ezeknek a tartozásoknak a kifizetése, végleges rendezésük elkerülhetetlennek mutatkozik, mert csak így teremthető egészséges alap az intézetek továbbműködésére.^[77]

A betéti könyvekre és folyószámlára elhelyezett összegek az előző évi 1.127.108.007,42 koronával szemben 2.272.066.709,40 koronára emelkedtek. A hitelezők számlája pedig, melyen a megelőző évi mérlegben 644.222.520,72 koronát mutattak ki, 1.947.214.424,18 koronára szaporodott fel, úgyhogy a bank által kezelt idegen tőkék összege az 1921. évi mérlegben kimutatott 1.800.000.000 koronával szemben mintegy 4.200.000.000 koronára rúgott. A váltótárca állomány az előző évi 338.991.098,40 koronával szemben 776.439.807,50 koronára emelkedett. Az értékpapírokra adott előlegek, – melyek nyújtásánál a legnagyobb óvatossággal jártak el, – az 1921. évi 382.489.316,57 koronával szemben 659.007.491,39 koronát tettek ki, adósok címén pedig a bankkal szemben támasztott mindinkább növekvő hitel igények folytán az előző évi 919.015.248,09 koronával szemben 2.237.594.054,98 koronát mutattak ki.

A vidéki üzleti életbe történő minél erősebb bekapcsolódás céljából a bank

összeköttetéseinek hálózatát kiterjesztette azzal, hogy részt vett a *Makói Közgazdasági Bank Részvénytársaság*^[78] (15 millió korona alaptőkével alakult) és a *Paksi Közgazdasági Bank Részvénytársaság*^[79] (z 5 millió korona alaptőkével létesített) alapításában, egyúttal érdekkörébe vonta a *Karcagi Népbank Részvénytársaság*ot.^[80]

A vállalati szektorban is folytatta terjeszkedését azzal, hogy egy befektetői csoporttal közösen megalapították 50.000.000 korona részvénytőkével a *Mohácsi Selyemipar Részvénytársaság*ot.^[81] Az új vállalat, mely egy teljesen modern felszereléssel rendelkező selyemszövődét rendezett be, úgy vélték, tetemes mértékben járulhat majd hozzá a selyemszövet import csökkentéséhez és kedvező hatással lehet a hazai selyemtenyésztés további fejlődésére.^[82] Részt vettek a 10.000.000 korona alaptőkével megalakult „*Selecta*” *Magtermelő Részvénytársaság*^[83] alapításában, mely vetőmagvak nemesítését tűzte ki céljául. A vállalat nagyarányú termelést és exportot bonyolít le nemesített magvakban és üzleti kilátásai igen kedvezőek voltak. Részvényvásárlással részese lett a *Magyar Keményítőipar Részvénytársaság*^[84] üzleti életének, amely vállalat Erzsébetfalván modern gyártelepet épített és üzemét kedvező feltételek között kezdte meg. A keményítőt az élelmiszeripari használta, ételek sűrítésére, ipari szőlőcukor előállítására, amelyet tovább használtak fel alkohol gyártására. Sokoldalú élelmiszeripari alapanyag, amely a növekvő igények miatt mutatkozott jó befektetésnek.

A bank érdekkörébe tartozó vállaltok is fejlődtek 1922-ben, többek között a *Hazai Fatermelő Részvénytársaság* is, amelynek 1922-ik üzletéve igen kedvezően alakult és állandó fejlődése arra készítette, hogy alaptőkéjét 40 millió koronáról 48 millió koronára emelje fel. A *Schlick-Nicholson Gép-, Waggon- és Hajógyár Részvénytársaság*^[85] üzletmenete a vállalat állandó fejlődésének megfelelően a lefolyt évben is kedvező képet mutatott, nagy volumenű rendelésekkel volt ellátva, a személyzet számára a foglalkoztatás hiánytalanul volt biztosítva. A *Magyar Motor- és Gépgyár Részvénytársaság* gyártmányai a bel- és külföldi piacokon igen jó hírnévnek örvendtek. A vállalat, amely az elmúlt évben alaptőkéjét 5 millió koronáról 10 millió koronára emelte fel, eredményes tevékenységet fejtett ki. A *Stadler Mihály Sodronyszövet- Fonat- és Vasárugyár Részvénytársaság*,^[86] valamint a *Rothmüller S. Fém- és Bádógárugyár Részvénytársaság* a lefolyt évben is élénk és eredményes működést fejtettek ki. Utóbb említett társaság részvénytőkéjét az év folyamán 16 millió koronáról 24 millió koronára emelte fel. A *Neuschlosz-Lichtig Repülőgépgyár és Faipar Részvénytársaság*, amelynek gyártmányai fokozódó kedveltségnek örvendtek, alaptőkéjét az előző évben 85 millió koronáról 127.500.000 koronára emelte fel. A *Szegedvárosi Nyomda és Könyvkiadó Részvénytársaság* üzleti tevékenysége a várakozásoknak mindenképpen megfelelt.

A bank 1922-ben 94.8 millió korona tiszta nyereséget könyvelhetett el, ami az alaptőke évi 26.02%-os (1921-ben 11.64%-os) kamatozásának felelt meg. A nyereség felhasználásnál az igazgatóság döntése alapján a bank részvényenként 35 koronát fizetett osztalék fejében. A tartalékalapra 3.6 millió korona az igazgatóság jutalékára 7.3 millió korona lett fordítva. A nyugdíjalap 5 millió koronát kapott.

Az 1922. április 19-i igazgatósági ülésen került elő a nyugdíj-ügy. Az intézet alkalmazottainak 1922-ig nem volt nyugdíjintézete. A bankba beolvadt Magyar Fakereskedők Hitelintézete Rt. és a Magyar Országos Bank Rt. intézetein belül fennállott már egy-egy nyugdíjintézet, amelynek vagyonát a Magyar-Olasz Bank Rt. kezelte. A Magyar Agrár- és Járadékbank alkalmazottainak is volt már nyugdíjintézete, így megérett arra az idő, hogy egységesen kezeljék valamennyit. Úgy döntöttek, hogy a Magyar Agrár-és Járadékbank meglévő nyugdíjintézet a megfelelő alapszabály módosítás után felveszi a Magyar-Olasz Bank Rt. nyugdíjjogosult alkalmazottait tagjai közé, ezzel együtt pedig átveszi a Magyar Fakereskedők Hitelintézete és a Magyar Országos Bank nyugdíjintézeteinek a Magyar-Olasz Bank Rt.-nél kezelt vagyonát. Az így egységesült intézet neve „A Magyar Olasz Bank Részvénytársaság és a Magyar Agrár-és Járadékbank Részvénytársaság alkalmazottainak nyugdíjintézete” lett. Ehhez még szükséges volt a Pénzügyminisztérium és a Belügyminisztérium hozzájárulása, amely szervekkel a bank folyamatosan egyeztetett.^[87]

1922. május 15-én került sor a II. rendes közgyűlésre,^[88] amelyen 72 részvényes volt jelen személyesen vagy képviselő útján. A felügyelőbizottság tiszteletdíját 150.000 koronában állapította meg a közgyűlés, a felosztás tekintetében saját maguk döntöttek.

Összegzés

A Magyar-Olasz Bank az első három üzletévben folyamatosan fejlődött, mind több ipari és egyéb vállalatban szerzett befolyást a részvényeken keresztül. Castiglioni és üzlettársai jó érzékkel fektettek be az 1920 utáni ún. csonka Magyarországra. A bank az ismeretlenségből emelkedett fel 1920-tól Magyarország meghatározó pénzintézetei közé olyannyira, hogy ha valaki az 1920-as években Budapest utcáin meghallotta a bank nevét az olyan jelenségnek számított, mintha manapság valaki a Raiffeisen Bankot emlegetné, hiszen mindkét bank a maga korának 5-6. legnagyobb bankja volt a mérlegfőösszeg alapján.

Bibliográfia

Források

MNL OL Z 76 1. csomó 1. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920-1924, 1920.

MNL OL Z 76 1. csomó 1. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920-1924, 1921. január 28.

MNL OL Z 76 1. csomó 1. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920-1924, 1921. március 23.

MNL OL Z 76 1. csomó 1. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920-1924, 1921. szeptember 28.

MNL OL Z 76 1. csomó 1. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920-1924, 1922.

MNL OL Z 76 12. csomó 7. tétel Igazgatóság üzleti jelentései 1920-1941, 1920.

MNL OL Z 76 12. csomó 7. tétel Igazgatóság üzleti jelentései 1920-1941, 1922.

Szakirodalom

Alföldi Antal: *A budapesti pénzügyintézetek története napjainkig*, Budapest, Tébe kiadóvállalata, 1928.

Ember Ildikó: *Tiepolo*, Budapest, Corvina, 1972.

Jenei Károly: *Kisebb takarékpénztári és bankfondok Repertórium Levéltári Leltárak 56.*, Budapest, Magyar Országos Levéltár, 1972.

Kormos Alfréd (szerk.): *Magyar Pénzügyi Compass 1917-1918, 1. kötet, Bankok és takarékpénztárak*, 1918.

Kormos Alfréd (szerk.): *Magyar Pénzügyi Compass, 1. kötet 1917-1918 Faipari részvénytársaságok*, Budapest, 1918.

Kormos Gyula (szerk.): *Magyar Pénzügyi Compass (1922-1923), 1. kötet, Közlekedési vállalatok*, Budapest, 1923.

Kormos Gyula (szerk.): *Magyar Pénzügyi Compass 1922-1923*, 1. kötet Különféle részvénytársaságok, Budapest, 1923.

Kormos Gyula: (szerk.): *Magyar Pénzügyi Compass, 1. kötet 1922-1923 Iparvállalatok*, Budapest, 1923.

Molinari, Maurizio: *Ebrei in Italia: un problema di identità (1870-1938)*, Giuntina, 1991.

Rossi, Gianni Scipione: *Lo squalo e le leggi razziali: Via spericolata di Camillo Castiglioni*, Rubettino, 2017.

Schlüter, Reinhard: *Der Haifisch, Aufstieg und Fall des Camillo Castiglioni*, Wien Paul Zsolnay Verlag, 2020.

Stiefel, Dieter: *Camillo Castiglioni oder Die Metaphysik der Haifische*, Wien Köln Weimar, Böhlau Verlag, 2012.

Tomka Béla: *A magyarországi pénzintézetek rövid története (1836-1947)*, Budapest, Gondolat, 1996.

Interneten elérhető irodalom

A Monarchia hadiipara, <http://monarchiahadiipar.hupont.hu/18/repulogep-gyarak>

A Pallas Nagylexikona,

<https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/sz-183B4/torok-birodalom-19FAF/>

Allgemeine Depositenbank, Wien Geschichte Wiki,

https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Allgemeine_Depositenbank

Austro Daimler, <https://www.austrodaimler.com/en/austro-daimler/>

Austro-Hungarian Army, <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/go.htm>

Banca Commerciale Italiana, Intesa Sanpaolo,

<https://group.intesasanpaolo.com/it/chi-siamo/storia/banca-commerciale-italiana>

Bayerische Hypotheken-und Wechsel Bank, in *Wikipedia*,

https://de.wikipedia.org/wiki/Bayerische_Hypotheken-_und_Wechsel-Bank

Bayerische Vereinsbank, in: *Wikipedia*, https://de.wikipedia.org/wiki/Bayerische_Vereinsbank

Burhop, Carsten: Die Kreditbanken in der Gründerzeit, Franz Steiner Verlag, 2004.

Compass 1911, Band III, Teil 1, Finanzielles Jahrbuch, Österreich, Österreich-Ungarn, 18.

Dálnoki-Kováts Jenő: Árszínvonal, munkabér és életszínvonal 1921-ben, Közgazdasági Szemle, XLVI. évf. 1922/1-3, 73. http://real-j.mtak.hu/5809/1/KozgazdasagiSzemle_1922.pdf

Der Beginn des Flugzeugbaus in Österreich, in: *Der erste Weltkrieg*, <https://ww1.habsburger.net/de/kapitel/der-beginn-des-flugzeugbaus-osterreich>

Deutsche Biographie, <https://www.deutsche-biographie.de/sfz121907.html>

Deutsche Pfandbriefbank, in *Wikipedia*, https://de.wikipedia.org/wiki/Deutsche_Pfandbriefbank

Ernst Heinrich Heinkel, in *Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Ernst-Heinrich-Heinkel>

Fascismo, in *Treccani*, <https://www.treccani.it/enciclopedia/fascismo/>

Ferdinand von Lobkowitz in *A Pallas Nagy Lexikona*, 11. köt., Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1895. https://adt.arcanum.com/hu/view/PallasLexikon_11/?query=lobkowitz%20herceg&pg=605&layout=s,

Fritz Neumeyer AG, in *Werkbahn*, <http://www.werkbahn.de/eisenbahn/lokbau/neumeyer.htm>

Grace's Guide to British Industrial History, https://www.gracesguide.co.uk/lgo_Etrich

Hans-Christian Dietrich, in: *Deutsche Biographie*, <https://daten.digital-sammlungen.de/0001/bsb00016319/images/index.html?id=00016319&groesser=&fip=193.174.98.30&no=&seite=711>

Hilbrand, Rainer: Die Geschichte der Villa Castiglioni, in *Ausseer Regionalfernsehen*, <https://www.arf.at/2020/08/28/die-geschichte-der-villa-castiglioni-in-grundlsee/>

Iphigenie Augusta Buchmann in: *Find a grave*,
<https://www.findagrave.com/memorial/10713433/iphigenie-castiglioni>

Josef Böhm, in *Das Bundesarchiv*,
https://www.bundesarchiv.de/aktenreichskanzlei/1919-1933/0000/adr/adrag/kap1_2/para2_204.html

Julliot Lebaudy, in *Gazdasági Mérnök*, XXXIII. évf., 42. szám, 1909. október 17., 3.
https://adt.arcanum.com/hu/view/GazdasagiMernok_33_1909/?pg=332&layout=s

Lázár Károly: A magyar selyemipar története
http://www.lazarky.hu/08pub/111_2012_02-03_pdf/95_Selyemipar.pdf

Ludwig Lohner in *Wikipedia*, https://de.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Lohner

Magyar Általános Hitelbank in *Kislexikon*,
http://www.kislexikon.hu/magyar_altalanos_hitelbank.html

Markenlexikon <https://www.brandslex.de/markenlexikon/cover/s/markenlexikon-semperit>

Messerschmitt, in: *Wikipedia*, <https://en.wikipedia.org/wiki/Messerschmitt>

Osztrák-Magyar Bank in *Kislexikon*, http://www.kislexikon.hu/osztrak-magyar_bank.html

Österreichisches Biographisches Lexikon, https://www.biographien.ac.at/oebl_1/137.pdf

Pogány Ágnes: A magyarországi közkölcsönök története az első világháború kitörésétől a pénzügyi stabilizációig. <https://core.ac.uk/download/pdf/33183068.pdf> in: *Történelmi Szemle*, 2002. (44. évfolyam)

Rapp Illa, in: *BMW Group*,
<https://bmw-grouparchives.com/research/detail/index.xhtml?id=3867408>

Szentnémedy Ferenc: A repülés, Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1933.
<https://mek.oszk.hu/01300/01343/01343.htm>

Toeplitz, Giuseppe, in *Archivi D'Impresa*,
http://www.impresan.beniculturali.it/web/impresen/protagonisti/scheda-protagonista?p_p_id

=56_INSTANCE_6uZ0&articleId=35909&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&groupId=18701
&viewMode=normal

Vittorio Castiglioni, in: *Geni*,

<https://www.geni.com/people/Vittorio-Castiglioni/6000000027066448539>

Wien Geschichte Wiki,

https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/%C3%96sterreichischer_Aero-Club

Hivatkozások

1. Rossi, Gianni Scipione: *Lo squalo e le leggi razziali: Via spericolata di Camillo Castiglioni*, Rubettino, 2017., Schlüter, Reinhard: *Der Haifisch, Aufstieg und Fall des Camillo Castiglioni*, Wien Paul Zsolnay Verlag, 2020., Stiefel, Dieter: *Camillo Castiglioni oder Die Metaphysik der Haifische*, Wien Köln Weimar, Böhlau Verlag, 2012. ↑
2. Vittorio Castiglioni (1840–1911) rabbi, tanár
<https://www.geni.com/people/Vittorio-Castiglioni/6000000027066448539> (Letöltés: 2021. május 05.) ↑
3. Österreichisch-Amerikanische Gummiwerke AG. 1896-ban Ausztriában alapított gumigyár, amely ma a Semperit nevet viseli.
<https://www.brandsex.de/markenlexikon/cover/s/markenlexikon-semperit> (Letöltés: 2021. április 08.) ↑
4. Viktor Silberer (1846–1924) osztrák újságíró, repülőúttörő és politikus
<https://www.deutsche-biographie.de/sfz121907.html> (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
5. Franz Hinterstoisser (1863–1933) osztrák katonatiszt
https://www.biographien.ac.at/oeb1_2/325.pdf (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
6. Österreichischer Aero-Club
https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/%C3%96sterreichischer_Aero-Club (Letöltés: 2021. május 05.) ↑
7. Habsburg-Toscanai Lipót Szalvátor főherceg (1863–1931) a Császári és Királyi hadsereg vezérezredese, a tüzérségi fegyvernem főfelügyelője
<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/go.htm> (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
8. Wiener Bankverein in Carsten Burhop: *Die Kreditbanken in der Gründerzeit*, Franz Steiner Verlag, 2004. ↑
9. Motor-Luftfahrzeug Gesellschaft (Motor-Repülőgép Társaság)
https://dehu.xcv.wiki/wiki/Oesterreichische_Flugzeugfabrik_AG (Letöltés: 2021. március 23.) ↑

10. A cégben részvényes volt az Osztrák-Amerikai Gumiművek Rt., az Angol-Osztrák Bank, a Budapest Ganz és Társa Danubius Villamossági- Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt. és Weiss Manfréd nagyiparos. ↑
11. Julliot-Lebaudy mérnök volt, aki olyan léghajót szerkesztett, amelynek a ballonját rúdszerkezet feszítette és erre függesztették fel a csónakot motorral.: Bresztovszky Béla: Jegyzetek a repülés történetéből, *Gazdasági Mérnök*, XXXIII. évf., 42. szám, 1909. október 17., 3. https://adt.arcanum.com/hu/view/GazdasagiMernok_33_1909/?pg=332&layout=s (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
12. Austro-Daimler: osztrák autógyár <https://www.austrodaimler.com/en/austro-daimler/> (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
13. Igo Etrich (1879–1967) osztrák repülőúttörő és tervező https://www.gracesguide.co.uk/Igo_Etrich (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
14. Etrich Taube egy korabeli repülőgéptípus in Szentnémedy Ferenc: A repülés, Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1933. <https://mek.oszk.hu/01300/01343/01343.htm> (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
15. Ludwig Lohner (1858-1925) repülőgép tervező https://de.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Lohner (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
16. Magyar Repülőgépgyár Részvénytársaság (UFAG) 1912-ben alapított magyar repülőgépgyár <http://monarchiahadiipar.hupont.hu/18/repulogep-gyarak> (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
17. Karl Freiherr von Skoda (1878–1929) a Pilsen-i Skoda-Művek vezérigazgatója. <https://www.deutsche-biographie.de/sfz122360.html> (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
18. Ernst Heinkel (1888–1958) német repülőgép tervező <https://www.britannica.com/biography/Ernst-Heinrich-Heinkel> (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
19. Reinhard Schlüter: *Der Haifisch, Aufstieg und Fall des Camillo Castiglioni*, Wien, Paul Zsolnay Verlag, 2020, 66. ↑
20. Schlüter: *Der Haifisch, Aufstieg und Fall des Camillo Castiglioni*, 67. ↑
21. Rapp Motorgyár 1913-ban alapított müncheni gyár. <https://bmw-grouparchives.com/research/detail/index.xhtml?id=3867408> (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
22. <https://en.wikipedia.org/wiki/Messerschmitt> (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
23. Albatros repülőgépgyár: <https://ww1.habsburger.net/de/kapitel/der-beginn-des-flugzeugbaus-osterreich> (letöltés: 2021. március 23.) ↑
24. Ferdinand von Lobkowitz (1850–1926) cseh-osztrák politikus, A Pallas Nagy Lexikona, 11. köt., Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1895, 602. https://adt.arcanum.com/hu/view/PallasLexikon_11/?query=lobkowitz%20herceg&pg=605&layout=s(Letöltés: 2021. március 23.) ↑

25. Schlüter: *Der Haifisch, Aufstieg und Fall des Camillo Castiglioni*, 88. ↑
26. Fritz Ludwig Neumeyer (1875–1935) német nagyvállalkozó
<http://www.werkbahn.de/eisenbahn/lokbau/neumeyer.htm> (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
27. Osztrák Nemzeti Bank 1816-ban alapított bank
http://www.kislexikon.hu/osztrak-magyar_bank.html (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
28. Bayerische Vereinsbank 1896-ben alapított bajor bank
https://de.wikipedia.org/wiki/Bayerische_Vereinsbank (letöltés: 2021. március 23.) ↑
29. Deutsche Pfandbriefbank 1869-ben alapított müncheni bank
https://de.wikipedia.org/wiki/Deutsche_Pfandbriefbank (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
30. Bayerische Hypotheken- und Wechsel Bank 1835-ben alapított bajor bank
https://de.wikipedia.org/wiki/Bayerische_Hypotheken-_und_Wechsel-Bank (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
31. Giuseppe Toeplitz (1866–1938) lengyel-zsidó származású olasz bankár
http://www.impresan.beniculturali.it/web/impresan/protagonisti/scheda-protagonista?p_p_id=56_INSTANCE_6uZ0&articleId=35909&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&groupId=18701&viewMode=normal (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
32. Banca Commerciale Italiana 1894-ben Milanóban alapított bank
<https://group.intesasanpaolo.com/it/chi-siamo/storia/banca-commerciale-italiana> (Letöltés: 2021. március 23.) ↑
33. Stiefel, Dieter: *Camillo Castiglioni oder Die Metaphysik der Haifische*, Wien Köln Weimar, Böhlau Verlag, 2012, 15. ↑
34. Vö: Schlüter: *Der Haifisch, Aufstieg und Fall des Camillo Castiglioni*, 112–173. ↑
35. Allgemeine Depositenbank 1871-ban alakult meg Bécsben és 1925-ben csődbe ment
https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Allgemeine_Depositenbank (Letöltés: 2021. április 07.) ↑
36. Banca Commerciale Italiana (magyarul: Olasz Kereskedelmi Bank) 1894-ben jött létre Milánóban, ma Intesa Sanpaolo néven ismert
https://group.intesasanpaolo.com/it/chi-siamo/storia/banca-commerciale-italiana#/banca_e_societa/ita_comit_profilo_storico.jsp (Letöltés: 2021. április 07.) ↑
37. Magyar Fakereskedők Hitelintézete Rt. (1905) Magyar Pénzügyi Compass 1918, 48. ↑
38. Budapest Terézvárosi Takarékpénztár Rt. néven 1893-ban alakult. Kezdő alaptőkéje 2,5 millió forint, mely 1910-ben 5 korona, 1917-ben 40 millió, majd ugyanazon évben 50 millió koronára emelkedett. 1917-ben beolvastotta a Központi Kereskedelmi és Iparbank Rt.-ot s a bécsi Allgemeine Depositenbank A.G. érdekkörébe került. Nevét 1917. október 12-én Magyar Országos Bank Rt.-ra változtatta. ↑
39. Intézkedések külföldi zsidók ellen. ↑
40. Attilio Tamaro (1884–1956) olasz történész, diplomata, 1935–1943 között Bernben

Olaszország nagykövete. ↑

41. Convento di San Francesco apátja ekkor Padre Alfredo Ceasari volt, számtalan zsidó bújtatója, Castiglioni is neki köszönhette életét. Ebbéli vállalkozásában bizonyosan segítette barátja, Attilio Tamaro is. ↑
42. Vö: Rossi, Gianni Scipione: *Lo squalo e le leggi razziali: Via spericolata di Camillo Castiglioni*, Rubettino, 2017, 191-198. ↑
43. Tomka Béla: *A magyarországi pénzügyintézetek rövid története (1836-1947)*, Budapest, Gondolat, 1996. 71. ↑
44. Az igazgatóság tagjai: Camillo Castiglioni (elnök). Alelnökök: Giuseppe Toeplitz és báró Madarassy-Beck Gyula dr.. Tagok: Adler Róbert, Giberti Borromeo herceg, Alfredo Dentice di Frassó dróf, Egyedi Lajos, Éber Antal dr., Mino Gianzana, Riccardo Gualino, Goldstein Pál, Gross Béla, fajkürthi és kolthai Kürthy Lajos báró, Matlekovits Sándor dr., Enrico San Martino di Valperga gróf, Neumann Gábor, Nagy Ferenc dr., Stein Ármin, Szterényi József báró. ↑
45. MNL OL Z 76 12. csomó 7. tétel Igazgatóság üzleti jelentései 1920-1941, 1920. ↑
46. MNL OL Z 76 12. csomó 7. tétel Igazgatóság üzleti jelentései 1920-1941, 1920. ↑
47. MNL OL Z 76 12. csomó 7. tétel Igazgatóság üzleti jelentései 1920-1941, 1920. ↑
48. Botos János: *A Bizományi Kereskedőház és Záloghitel Rt. és jogelődjei története (1773-1993.)*, Budapest BÁV Rt., 1993, 28. ↑
49. Enyingi Takarékpénztár (1872) Fiók: Szilasbalhás. Alapítása Tamási-i Hitelbank Rt. in Kormos Alfréd (szerk.): *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1917-1918*, Budapest, 1918, 230. ↑
50. Sárospataki Takarékpénztár Rt. (1868) Fiók: Vencsellő. Alaptőke: 450,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1917-1918*, 849. ↑
51. Szabolcsi Agrár-takarékpénztár Rt. (1892) Előbb Nyíregyházai Gazdasági és Kereskedelmi Hitelintézet Rt. Érdekközösségben a Magyar Agrár- és Járadékbankkal. Fiók: Rakamaz. Alaptőke: 1.500,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1917-1918*, 721. ↑
52. Kisvárdai Takarékpénztár (1869) Érdekközösségben a Magyar Agrár- és Járadékbankkal. Alaptőke: 1.500,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1917-1918*, 453. ↑
53. Id: Pogány Ágnes: A magyarországi közkölcsönök története az első világháború kitörésétől a pénzügyi stabilizációig. <https://core.ac.uk/download/pdf/33183068.pdf> in: Történelmi Szemle, 2002. (44. évfolyam) (Letöltés: 2021. július 21.) ↑
54. Hazai Fatermelő Rt. (1915) Perczel Mór utca 2. Alaptőke: 10.000.000 K. in Kormos Alfréd (szerk.): *Magyar Pénzügyi Compass 1. kötet, szerkesztette: Kormos Alfréd, 1917-1918*, Budapest, 1918, 264. ↑
55. Neuschlosz-Lichtig Repülőgépgyár és Faipari Részvénytársaság <https://faipar.hu/hirek/par-perc/8190/az-albertfalvai-faipari-gyar-toertenete> (Letöltés: 2021. július 21.) ↑
56. MNL OL Z 76 1. csomó 1. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920-1924, 1920. ↑

57. Jelen voltak: Barta Ödön, Enyedy Béni, dr. Éber Antal, báró Kürthy Lajos, Lányi Mór és dr. Matlekovits Sándor. ↑
58. Jelen voltak: dr. Éber Antal, dr. Hilb Jenő, báró Kürthy Lajos, dr. Matlekovits Sándor, Stein Ármin. ↑
59. MNL OL Z 76 1. csomó 1. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920-1924, 1920. ↑
60. Dálnoki-Kováts Jenő: Árszínvonal, munkabér és életszínvonal 1921-ben, Közgazdasági Szemle, XLVI. évf. 1922/1-3, 73. http://real-j.mtak.hu/5809/1/KozgazdasagiSzemle_1922.pdf (Letöltés:2021. július 22.) ↑
61. Alföldi Antal: *A Budapesti Pénzintézetek története napjainkig*, Budapest, TÉBE Kiadóvállalata, 1928, 117. ↑
62. Gyöngyösi Bank Rt. (1888) Fiókok: Jászárokszállás, Jászfényszaru. Alaptőke: 340,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1917-1918*, 302. ↑
63. Szolnoki Mezőgazdasági Takarékpénztár Rt. (1889) A Magyar Agrár- és Járadékbank affiliációja. Fiókok: Dévaványa, Tiszaföldvár, Tiszaroff. Alaptőke: 1.200,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1917-1918*, 984. ↑
64. Első Magyar Általános Biztosító Társaság (1857) IV., Vigadó-tér 1. Alaptőke: 8.000,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 1. kötet, 1917-1918*, 114. ↑
65. Magyaróvári Ipartelepek Rt. (1922) IV. Vámház u. 4. Alaptőke: 20.000,000 K. in Kormos Gyula (szerk.): *Magyar Pénzügyi Compass 1. kötet, 1922-1923*, Budapest, 1923, 816. ↑
66. Magyar Lőporgyár Üzemi Rt. (1921) IX. Kálvin-tér 7. Alaptőke: 100.000,000 K. in Kormos Gyula (szerk.): *Magyar Pénzügyi Compass 1. kötet, 1922-1923*, Budapest, 1924, 887. ↑
67. Délvasúti Fürdőforgalmi és Kereskedelmi Rt. (1921) VIII. Erzsébet-krt. 41. Alaptőke: 4.500,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 1. kötet, 1922-1923*, 402. ↑
68. Polonia Naphta Rt. (1921) V. Akadémia u. 5. A MOB érdekeltsége. Alaptőke: 20.000,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 1. kötet, 1922-1923*, 462. ↑
69. Országos Szeszértékesítő Rt. (1921) IV. Váci-u. 12. Alaptőke: 12.000,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 1. kötet, 1922-1923*, 721. ↑
70. Germanus Gyula dr. (1884-1979) orientalista, arab nyelvészeti író, irodalmár, történész, országgyűlési képviselő. ↑
71. MNL OL Z 76 1. csomó 1. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920-1924, 1921. január 28. ↑
72. MNL OL Z 76 1. csomó 1. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920-1924, 1921. március 23. ↑
73. MNL OL Z 76 1. csomó 1. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920-1924, 1921. szeptember 28. ↑
74. A bank vezetése: Az igazgatóság tagjai: Camillo Castiglioni (elnök), alelnökök: Giuseppe Toeplitz és báró Madarassy-Beck Gyula dr.. Tagok: Adler Róbert, Giberti Borromeo herceg,

Alfredo Dentice di Frassó dróf, Egyedi Lajos, Éber Antal dr., Fuchs Leó, Mino Gianzana, Riccardo Gualino, Halmi Miklós dr., Matlekovits Sándor dr., Enrico San Martino di Valperga gróf, Neumann Gábor, Nagy Ferenc dr., Stein Ármin, Szerényi József báró. ↑

75. MNL OL Z 76 12. csomó 7. tétel Igazgatóság üzleti jelentései 1920-1941, 1922. ↑
76. Alföldi Antal: *A Budapesti Pénzintézetek története napjainkig*, Budapest, TÉBE Kiadóvállalata, 1928. 124. ↑
77. Uo. 127. ↑
78. Magyar-Olasz Bank Rt. (Bpest) makói fiókja. (1922) Alakult a Makói Közgazdasági Bank Rt.-ből, amelyet 1922 dec.-ben magába olvasztott.in Kormos Gyula (szerk.): *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1923-1924*, Budapest, 1924, 338. ↑
79. Paksi Közgazdasági Bank Rt. (1922) MOB alapítása. Alaptőke: 40.000,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1923-1924*, 445. ↑
80. Karcagi Népbank Rt. (1889) MOB érdekeltsége. Alaptőke: 100.000,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1923-1924*, 273. ↑
81. Mohácsi Selyemipar Rt. (1922). A MOB alapítása. Alaptőke: 80.000,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1923-1924*, 763. ↑
82. Lázár Károly: A magyar selyemipar története
http://www.lazarky.hu/08pub/111_2012_02-03_pdf/95_Selyemipar.pdf (Letöltés: 2021. július 26.) ↑
83. Selecta Magtermelő Rt. (1922) Alaptőke 100.000,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1923-1924*, 626. ↑
84. Magyar Keményítőipar Rt. (1916) A MOB érdekeltsége. Alaptőke: 30.000,000 K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1923-1924*, 886. ↑
85. A cégnek kiemelkedő szerepe volt a hazai folyószabályozások technikai eszközeinek (szivattyúk) gyártásában, lásd: http://www.evizig.hu/Vizeink/Vizeink_2015_december.pdf (Letöltés: 2021. október 10.), http://ativizig.hu/sajtoszoba/vizpart/vizpart_200812.pdf (Letöltés: 2021. október 10.) ↑
86. Stadler Mihály Sodrony-, Szövetfonat- és Vasárugyár Rt. (1872) A MOB és az Union bank (Bécs) érdekeltsége. Alaptőke: 40.000,000K. in Kormos: *Magyar Pénzügyi Compass 2. kötet, 1923-1924*, 850. ↑
87. MNL OL Z 76 1. csomó 1. tétel Igazgatósági ülési jegyzőkönyvek 1920-1924, 1922. A nyugdíjintézet szabályzatát az igazgatósági ülés jegyzőkönyve után csatolták ↑
88. A közgyűlésen megjelent vagy képviselt nagyobb részvényesek (név/részvények száma): Allgemeine Depositenbank/99.745, Ferdinánd Barabás/10.000, Camillo Castiglioni/344.036, Fuchs Leó/100.000, Magyar Agrár- és Járadékbank/16.801, Ludovico Mazotti Biancinelli/47.666, Szász Ernő/20.000 MOL Z 75 2. csomó 1. tétel 2. rendes közgyűlés 1922. május 15. ↑